

KARTY PRACY

ĆWICZENIA dla dzieci z zaburzeniami emocjonalnymi

Workbook
nauczyciela

FORUM

Wstęp

Zaburzenia emocjonalne najczęściej pojawiają się u dzieci już w wieku przedszkolnym. W klasach I–III szkoły podstawowej powodują wiele problemów wychowawczych. Procesy emocjonalne dziecka zależą bowiem od wielu czynników, między innymi od funkcjonowania układu nerwowego, hormonalnego i ogólnego stanu zdrowia, a także od kontaktów z najbliższymi osobami, wczesnych doświadczeń społecznych oraz atmosfery w domu rodzinnym. Termin „zaburzenia emocjonalne” pojawił się w latach 30 XX wieku i obejmuje szerokie spektrum fizjologicznych i psychicznych reakcji oraz zachowań o charakterze przystosowawczo-obronnym. Jest to pojęcie wieloznaczne. Badacze zwracają uwagę na to, że na kolejnych etapach rozwoju dziecka różnego rodzaju symptomy mogą być uznane za zaburzenia w sferze emocjonalnej.

Emocje wyrażają stosunek podmiotu do ludzi, rzeczy, zjawisk bądź do siebie, swego organizmu lub własnej aktywności. Wywierają ponadto wpływ na gotowość organizmu do działania¹. Zewnętrznym przejawem emocji jest przede wszystkim ekspresja przejawiająca się w mimice, gestach i oznakach fizjologicznych. Termin emocje jest zamiennie używany z określeniem uczucia.

Dzieci z zaburzeniami emocjonalnymi częściej i intensywniej niż inne dzieci przeżywają emocje złości i lęku, a także mają trudności z wyrażaniem tych uczuć w sposób uważany za właściwy².

Przyczyny zaburzeń emocjonalnych

Nie ma jednolitej klasyfikacji zaburzeń emocjonalnych – rodzaj kryteriów zależy od celu, w jakim owe przyczyny chce się określić. Dla celów praktycznych można je podzielić na:

- zewnętrzne, tkwiące w środowisku rodzinnym, szkolnym, rówieśniczym;
- wewnętrzne, tkwiące w samym dziecku; są to zaburzenia genetyczne:
 - organiczne uszkodzenia centralnego układu nerwowego powstałe w okresie okołoporodowym,
 - zmiany charakterologiczne: psychopatie, socjopatie,
 - upośledzenie umysłowe,
 - niektóre choroby somatyczne (choroby nieuleczalne, trwałe kalectwo), ale też: choroby alergiczne, neurologiczne, narządów ruchu, układu oddechowego, pokarmowego i inne³.

Wśród zewnętrznych przyczyn zaburzeń emocjonalnych u dzieci wyróżnia się m.in. następujące:

- konflikt między rodzicami (dzieci wykazują gniew i agresję w stosunku do rodziców, jak i innych dzieci),

¹ <https://rameczka.wordpress.com/zaburzenia-emocjonalne/>

² M. Świącicka, *Dzieci z zaburzeniami emocjonalnymi*, CMPP-P MEN, Warszawa 1996, s. 5.

³ <https://rameczka.wordpress.com/zaburzenia-emocjonalne/>

- zaburzenia psychiczne u rodziców – lęki (zwiększone ryzyko zaburzenia u dziecka),
- zaburzenia w relacjach rodzic – dziecko,
- niepowodzenia, przywiązania,
- brak akceptacji dziecka ze strony rodziców, opiekunów, rówieśników,
- unikanie, odtrącanie dziecka, nadmierne wymagania lub nadopiekuńczość,
- trudna sytuacja szkolna (konflikt z nauczycielami bądź z innymi uczniami).

Najczęstsze symptomy

W literaturze w celu prawidłowego określenia zaburzeń emocjonalnych przyjmuje się następujące kryteria:

- trwałość występowania objawów,
- intensywność objawów,
- częstość symptomów.

A.H. Chapman wymienia następujące syndromy zaburzeń emocjonalnych:

- reakcje nerwicowe,
- zaburzenia w kształtowaniu struktury osobowości,
- zaburzenia zachowania (aspołeczne),
- zaburzenia psychotyczne.

Istnieje wiele zaburzeń w sferze emocjonalnej, które mogą pojawić się u dzieci. Bywa też tak, że niektóre dzieci przejawiają kilka nieprawidłowości jednocześnie.

Do najbardziej znanych zaburzeń emocjonalnych u dzieci zalicza się reakcje nerwicowe – polegające na chorobliwie lękowej reakcji na stres⁴. Należą do nich: lęki, moczenie mimowolne, tiki nerwowe, jąkanie się, zaburzenia apetytu, zahamowanie psychoruchowe, obojętność uczuciowa, nadpobudliwość psychoruchowa (zaburzenia koncentracji uwagi), zachowania agresywne.

Reasumując, należy zauważyć, iż w funkcjonowaniu dzieci z zaburzeniami emocjonalnymi ważną rolę odgrywa radzenie sobie z emocjami, zwłaszcza negatywnymi.

Dzieci w toku rozwoju i wychowania uczą się prawidłowych zachowań, akceptowanych społecznie. Problemy emocjonalne u dzieci najczęściej są powiązane z ich środowiskiem rodzinnym, dlatego terapia powinna obejmować zarówno dzieci, jak i ich rodziców. Brak właściwej pomocy może prowadzić do poważnych trudności szkolnych dziecka.

Wybrane zasady pracy z dzieckiem

Nie ma jednolitego schematu postępowania terapeutycznego z dzieckiem z zaburzeniami emocjonalnymi. Wybór formy terapii zależy od rodzaju problemu, jego nasilenia, postawy dziecka i rodzica wobec problemu i terapii, wieku dziecka oraz wielu innych

⁴ <https://parenting.pl/zaburzenia-emocjonalne-u-dzieci>

czynników. W związku z tym, że zaburzenia emocjonalne dziecka są ściśle związane z jego **sytuacją życiową**, konieczna jest **terapia rodziny**.

Może ona odbywać się w formie równoległej terapii dziecka i matki, dziecka i obojga rodziców, samej matki lub obojga rodziców. Udział rodziców jest o tyle ważny, że dziecko po przebytej terapii (i oczywiście w jej trakcie) musi funkcjonować w swoim środowisku i boleśnie odczuwa rozbieżność między informacjami otrzymanymi w trakcie terapii a relacjami w rodzinie⁵. Dzieci mogą samodzielnie uczestniczyć w terapii tylko wówczas, gdy rodzice nie mają czasu lub nie interesują się problemami dziecka. Podstawowym **warunkiem** powodzenia terapii jest prawidłowy **kontakt** między dzieckiem (rodziną) a terapeutą i zaufanie.

Trzeba też pamiętać, iż najważniejszym sposobem udzielenia pomocy dzieciom z zaburzeniami emocjonalnymi jest stworzenie warunków, w których dzieci czują się bezpieczne i wartościowe.

Szkoła jako całość powinna spełniać następujące warunki⁶:

- organizacja szkoły powinna zapewnić dzieciom poczucie ładu, porządku,
- w szkole powinna panować atmosfera wzajemnej życzliwości.

Wskazówki dla nauczycieli i rodziców do pracy z dzieckiem z zaburzeniami emocjonalnymi

1. Zawsze akceptuj i doceniaj.
2. Cierpliwie przełamuj nieufność.
3. Staraj się zrozumieć dziecko.
4. Pomagaj dziecku odkryć jego wartość.
5. Pomagaj dziecku w odnalezieniu miejsca w grupie rówieśników.
6. Upewnij się, czy dziecko rozumie polecenia.
7. Dostosuj wymagania edukacyjne do potrzeb i możliwości dziecka.
8. Nawiąż systematyczną współpracę nauczyciel – rodzic.
9. Uzgodnij wspólną linię postępowania wobec dziecka.
10. Przestrzegaj ustaleń.
11. Konsekwentnie stawiaj granice.
12. Nawiąż współpracę z poradniami specjalistycznymi.

Jak wspierać rozwój dziecka?

Wspierając rozwój dziecka z zaburzeniami emocjonalnymi, należy szukać specjalistycznej pomocy. Może to być psychoterapia dziecka i rodziny w placówkach specjalizujących się w tej dziedzinie.

⁵ <https://rameczka.wordpress.com/zaburzenia-emocjonalne/>

⁶ M. Święcicka, *Dzieci z zaburzeniami emocjonalnymi*, CMPP-P MEN, Warszawa 1996, s. 11.

Natomiast na terenie szkoły dzieci mogą uczestniczyć w zajęciach specjalistycznych rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne prowadzonych przez pedagoga i psychologa. Należy też pamiętać o tym, że współdziałanie wszystkich zainteresowanych zmianą zachowania dziecka i realizowanie wspólnej koncepcji pracy jest zasadniczym warunkiem powodzenia.

Zaburzenia rozwoju procesów emocjonalnych coraz częściej stanowią konsekwencje niepowodzeń szkolnych. Warto więc zachęcać dzieci do rozwiązywania różnego typu zadań, w których trzeba nazywać i rozumieć własne oraz cudze przeżycia lub emocje.

Karty pracy w niniejszej publikacji stanowią propozycję różnorodnych ćwiczeń dla dzieci z zaburzeniami emocjonalnymi. Pomagają one również doskonalić:

- czytanie ze zrozumieniem,
- percepcję wzrokową,
- pamięć,
- spostrzegawczość,
- koncentrację uwagi,
- wyobraźnię,
- poprawną pisownię (ortografię),
- grafomotorykę.

Wykonując różnorodne polecenia, dzieci będą mogły rozwijać swoje umiejętności. Niniejsze karty pracy mają inspirować uczniów i zachęcać do poprawnego pisania, czytania ze zrozumieniem, aktywnego słuchania, rysowania i poszerzania zasobu słownictwa.

Rymowanki – to znakomity pomysł na przyswajanie i zapamiętywanie nowych słów, a także związków między nimi i kontekstów, w jakich mogą być użyte. Elementami odróżniającymi poszczególne zwrotki są określenia z tej samej grupy tematycznej, ich synonimy lub wyrażenia czy związki frazeologiczne o podobnym znaczeniu. Ponadto wierszyki mówią o gniewie, czyli emocji uważanej za negatywną. Dzięki nim dzieci uczą się nazywania emocji wprost, a jest to bardzo ważny krok w relacjach.

Ćwiczenia przedstawione poniżej mogą być stosowane zarówno w pracy indywidualnej, jak i grupowej, podczas zajęć wyrównawczych, korekcyjno-kompensacyjnych, świetlicowych, w szkole oraz w domu.

Opracowanie zawiera zestaw kart pracy o zróżnicowanym stopniu trudności. W ćwiczeniach tych dzieci będą miały możliwość wykonywania różnych zadań, m.in.:

- nazywania emocji,
- czytania rymowanek,
- wyszukiwania synonimów,
- rysowania,
- utrwalenia pisowni wyrazów,
- pisania w liniaturze.